

Sonja Bregar Mazzini, Osnovna šola Dobrova

SPOMINSKA URA O HOLOKAVSTU S FORMATIVNIM SPREMLJANJEM

Sonja Bregar Mazzini, Dobrova Primary School

A COMMEMORATIVE LESSON ON THE HOLOCAUST WITH FORMATIVE ASSESSMENT

IZVLEČEK

Učenje o holokavstu lahko izvedemo tudi pri spominski (razredni) uri v tednu dneva spomina na žrtve holokavsta januarja. Pri načrtovanju spominske ure upoštevamo takšen izbor virov, da pri učencih vzbudimo empatijo do žrtev in razumevanje tematike, hkrati pa ohranimo spoštovanje do žrtev holokavsta. Poleg dokumentarnih virov pridejo v poštev tudi literarni viri z zgodovinskim ozadjem, pričevanja, intervjuji, pisma, dnevniški zapisi itd. V zadnjem času se uvaja učenje o holokavstu prek osebnih zgodb posameznikov. Takšna zgodba je tudi zgodba Miriam Steiner Aviezer, ki je svoje doživljanje holokavsta opisala skozi oči otroka knjigi *Vojak z zlatimi gumbi*, vključila pa je tudi spomine sovrstnikov. Spominska ura je temeljila na poslušanju odlomkov intervjuja z Miriam Steiner Aviezer in branja odlomkov iz njene knjige.

Ključne besede: holokavst, Judje, spominska ura, Miriam Steiner Aviezer, roman *Vojak z zlatimi gumbi*, mednarodni dan spomina na žrtve holokavsta

ABSTRACT

Teaching about the Holocaust can also be carried out during a commemorative lesson (class meeting) in the week of the Holocaust Remembrance Day in January. When planning the commemorative lesson, we select sources that trigger students' empathy towards the victims and understanding of the topic, while maintaining a respectful attitude towards Holocaust victims. In addition to documentary sources, we can also use literary sources with a historical backdrop, first-hand accounts, interviews, letters, diary entries, etc. Lately, teaching about the Holocaust through the personal stories of individuals is gaining ground. One such story is that of Miriam Steiner Aviezer, who described her experience of the Holocaust through the eyes of a child in the book *Vojak z zlatimi gumbi* (The Soldier with the Golden Buttons); she also included the memories of her peers. The commemorative lesson was based on listening to excerpts from an interview with Miriam Steiner Aviezer and reading excerpts from her book.

Keywords: Holocaust, Jews, commemorative lesson, Miriam Steiner Aviezer, novel *Vojak z zlatimi gumbi* (The Soldier with the Golden Buttons), International Holocaust Remembrance Day

UVOD

Spominska (razredna) ura je ena od možnosti obravnave holokavsta v 9. razredu, ki jo načrtujemo v tednu spomina na žrtve holokavsta (27. januar). Vsebine razrednih ur se med drugim navezujejo na spodbujanje vrednot, kot so strpnost, sprejemanje drugih, spoštovanje, človekove pravice itd., zato lahko spominsko uro o holokavstu razrednik smiselno načrtuje v sodelovanju z učiteljem zgodovine že v letni pripravi ur oddelčne skupnosti.

S spominsko uro dosežemo naslednje učne cilje:

1. učenci razširijo znanje o holokavstu (npr., da je holokavst potekal tudi na ozemlju Slovenije, da sta bili uničeni judovski skupnosti v Lendavi in v Murski Soboti itd.);
2. ohranjamo spomin na skupine ljudi in posameznike, ki so bili preganjani in ubiti v času druge svetovne vojne;
3. učence spodbujamo h kritičnemu razmišljanju in preprečujemo zanikanje ali izkrivljanje holokavsta;
4. spodbujamo učenje o človekovih pravicah in opozarjamo, da vojna grozodejstva in begunstvo niso stvar preteklosti, ampak se dogajajo tudi v sedanjosti.

Pred obravnavo holokavsta je treba dobro premisliti, katere zgodovinske vire in didaktične pristope uporabiti, da dosežemo zgoraj naštete učne cilje, pri tem pa ohranimo spoštovanje do žrtev in upoštevamo občutljiv pristop do učencev.

O holokavstu je na razpolago veliko (dokumentarnega) gradiva, ki pa ni vedno primerno za obravnavo in učenje v razredu. Mnogi tovrstni viri namreč preveč nazorno prikazujejo nasilje in smrt, kar je lahko za učence strah vzbujajoče in ne zagotavlja razumevanje dogajanja ali občutenja empatije do žrtev. Samo statistični podatki o številu pregnanih in pobitih prav tako ne zagotavljajo razumevanje holokavsta ampak »/.../ s ponavljanjem številke ‚šest milijonov‘ tvegamo, da se bodo skupnosti in posamezniki zlili v brezoblično gmoto, poleg tega pa navajanje nepredstavljivo visokih števil dodatno razoseblja in razčlovečuje /.../«. (Bedrač, 2022, str. 28)

V zadnjih letih se zato poudarja obravnavo holokavsta prek osebnih zgodb posameznikov (pričevanja, intervjuji, pisma, dnevniki), literarnih in umetniških virov z zgodovinskim ozadjem ter interdisciplinarni pristop (npr. povezava zgodovine z likovno umetnostjo in slovenščino). Ob uporabi omenjenih virov imamo hkrati priložnost, da učence navajamo na kritično vrednotenje le-teh (npr. učenje razlikovanja med dejstvi in mnenji).

Kakovostna gradiva in priporočila za učenje o holokavstu so dostopna na verodostojnih spletnih straneh, kot so na primer:

1. spletna stran Sinagoge Maribor (na tej spletni strani najdemo tudi dokumentarno biografski film o Judinji Klari Kukovec, lahko se pridružimo projektu Krokus);
2. spletna stran Centrope (dokumentarno biografski filmi tudi s slovenskimi podnapisi, npr. *Tri obljube* s pripravo za obravnavo);

3. spletna stran spominskega centra Yad Vashem v Jeruzalemu;
4. spletna stran Mémorial de la Shoah v Parizu.

Mednarodna zveza za spomin na holokavst (IHRA) pa je pripravila tudi priročnik s konkretnimi priporočili za učenje in poučevanje o holokavstu.¹

V nadaljevanju je predstavljena izpeljava spominske razredne ure na primeru intervjuja z Miriam Steiner Aviezer, posnetega na RTV Slovenija v oddaji *Intervju*, 15. 9. 2013 in branja odlomkov iz njene knjige, *Vojak z zlatimi gumbi*. Učenci so do tedaj pri pouku zgodovine že spoznali osnovne pojme in ključne dogodke, ki so pripeljali do holokavsta. Osrednja dejavnost spominske ure je torej temeljila na poslušanju in izražanju občutij na koncu spominske ure.

Vključitev osebne zgodbe Miriam Steiner Aviezer je primerna zaradi več razlogov:

- je slovenska Judinja;
- njena osebna zgodba, ki jo je opisala v knjigi, je prikazana skozi oči otroka, kar učencem, čeprav najstnikom, približa doživljanje;
- njeno pričevanje v intervjuju je možno smiselno dopolniti z odlomki iz njene knjige.

POTEK SPOMINSKE URE

Pred začetkom dejavnosti so bili učenci seznanjeni, da bodo v nadaljevanju ure poslušali odlomke intervjuja z Miriam Steiner Aviezer in njene knjige *Vojak z zlatimi gumbi* in da je ura namenjena obeležitvi dneva spomina na žrtve holokavsta.

Najprej sem pri učencih preverila poznavanje nekaterih pojmov: Jud, »*dokončna rešitev*«, holokavst, uničevalno/koncentracijsko taborišče in kako jih znajo med seboj smiselno povezati.

Nato jim je bila predvajana fotografija šestletne Miriam, fotografirane v svoji domači vasi leta 1941, pred odhodom na obisk k babici² (desno) ter na kratko predstavljena življenjska zgodba Miriam Steiner.

Miriam Biba Steiner je bila rojena 21. aprila 1935 v Karlovcu (danes Hrvaška, takrat Kraljevina Jugoslavija). Z družino je nato živela v Trebnjem, kjer je imel njen oče lekarno. V kraju so bili edina judovska družina, ki se je dobro vključila v vaško skupnost. Miriam je svoje brezskrbno otroštvo preživljala v igri z vaškimi otroki, ob izbruhu druge svetovne vojne pa se je le-to končalo.

Sledilo je izmenično poslušanje odlomkov intervjuja in njene knjige brez vmesnih komentarjev ali učnega pogovora.

Poslušali smo odlomek intervjuja od začetka do 7:54 minute: otroštvo pred vojno in deportacija v taborišče.

Sledilo je branje odlomka iz knjige:

/.../ V baraki so ostali samo mali otroci in Deklica s skodelico. /.../ Morali so se postaviti v vrsto po velikosti. Brez prerivanja so to storili sami, vojaki so jih samo

¹ Bedrač, M. (2022). *Priporočila za poučevanje in učenje o holokavstu*. Center judovske kulturne dediščine, Sinagoga Maribor.

² Fotografija je last Spominskega muzeja Združenih držav Amerike (United States Holocaust Memorial Museum (<https://collections.ushmm.org/search/catalog/pa1178108>)).

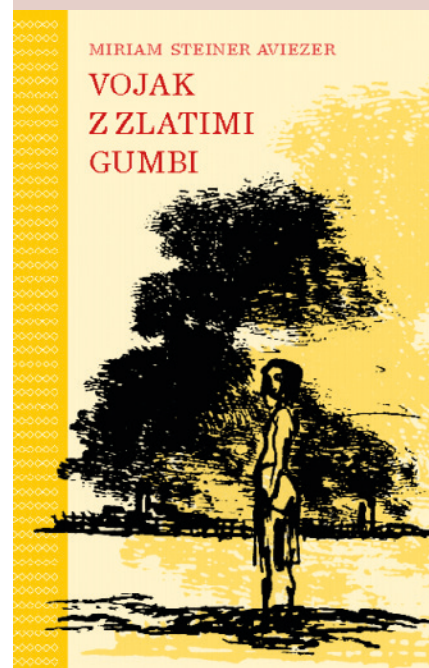
nadzorovali. Bilo je vroče in sonce je žgalo, vendar so potrpežljivo čakali v vrsti, ker so vedeli, da bodo dobili vodo. Čakali so vsi: otroci in vojaki. Slišalo se je samo hripavo vekanje otrok iz barake. /.../ Zakaj so ostali mali otroci v baraki? /.../ Izza barake so se zaslišali glasovi in koraki. Pokazala sta se najprej dva vojaka, a za njima je prišel on – Vojak z zlatimi gumbi. /.../ Najprej se je samo sprehajal, potem se jim je čisto približal in jih začel opazovati, vsakega posebej. /.../ Gledal jih je z nasmeškom, se za hip pred vsakim ustavil in odšel naprej. /.../ Stopil je k baraki, v kateri so bili še vedno otroci, ukazal je odpreti vrata in vstopil. A že v naslednjem trenutku se je vrnil z robcem na ustih in odhitel daleč stran. Prišla sta dva vojaka s steklenico. Otroci so zaživel. Voda! Bili so vznemirjeni. Vse oči so bile željno uprte v steklenico. Vojak je odšel v barako. To se jim je zdelo čisto prav, saj morajo biti na vrsti najprej mali otroci, Deklica s skodelico in vsi tisti, ki so se že ves čas jokali in se dušili v smradu in vročini. Vojak se je zelo hitro vrnil. Steklenica je bila na pol izpraznjena. Čakali so. Vojak z zlatimi gumbi jim je zamahnil z roko in dva vojaka sta začela še to malo, kar je ostalo, zlivati okoli barake. Velika deklica je ves čas nemo strmela v vojake in spremljala vsako njihov kretnjo, kot da edina ve, da otroci v baraki niso dobili vode, da je tudi oni ne bodo dobili, da morda to sploh ni voda, kar vojaki pravkar zlivajo po stenah barake. /.../ Spremljala je oficirjevo roko, to lepo, negovano, čisto roko, z dolgimi tenkimi prsti, pod katerimi se je zdajci nekaj zasvetilo. Vžigalica! Majhen, čisto majhen plamenček, se je plazil ob robu barake, jo v hipu zaokrožil, se začel širiti, dvigati in že je dvignil kvišku plamen, s strahotno lučjo je osvetlil prostor. /.../ Ogenj je švigal, prasketal, lomil, podiral in požiral streho, steno, travo /.../.« (Steiner Aviezer, 2015, str. 53–57)

Nato smo poslušali odlomek intervjuja od 11:00 do 25:29 minute: Miriam Steiner Aviezer pripoveduje o poti v taborišče brez staršev in o ponovnem snidenju z mamo v taborišču.

Sledilo je branje odlomka iz knjige:

»Vojak z zlatimi gumbi je stal pred barako. Položil je roko na zapah, odprl vrata in tedaj je z glasnim vriskom prihrumela iz barake truma ljudi. /.../ Žene! Z iztegnjenimi rokami so divjale v vrsti, kjer so stali otroci, druga drugo odrivale, preskakovale tiste, ki so padle na tla in kriče klicale imena. /.../ Nek otrok je šepnil: ‚Mama! Mama?‘ /.../ In tam ji nekdo teče nasproti. Nekdo steguje roke prav proti njej, nekdo kliče: ‚Biba!‘ Da, ta glas pozna. Slišala ga je že. /.../ Bil je to glas njene mame. /.../ Gledala je v žensko s postrizenimi lasmi, kako ji teče nasproti, se opoteka, pada, vstaja in spet teče naprej. /.../ Mama jo je hlastno objemala, jo prižemala k sebi, jo obsipala s poljubi, hlipala. /.../ Tretji dan je že minil od dne, ko so pripeljali otroke v taborišče, a Biba je še zmeraj spala. /.../ Četrty dan se je Biba zbudila. /.../ Mati ji je vsa razburjena ponudila skodelico vode. /.../ Molčali sta. Dolgo. Predolgo. Mati je vedela, da bi morala spregovoriti prva, sicer ju bo molk popolnoma odtujil, a ni vedela, kako naj se zdaj sploh z njo pogovarja.« (Steiner Aviezer, 2015. str. 69–76)

Po poslušanju izsekov intervjuja in branju odlomkov njene knjige so učenci zapisali kratko refleksijo na eno izmed zapisanih izhodišč na listku.

1. Moja občutja ...
2. Med poslušanjem intervjuja in odlomkov sem ugotovila/-a, da ...
3. Pred tem nisem vedel/-a, da ...
4. Pretreslo me je ...
5. Rad/-a bi izvedel/-a še ...
6. Pomembno je, da

Spominska učna ura se je sklenila z izražanjem misli in občutij učencev na podlagi zapisov z listkov. Po izrazih in izjavah učencev je bilo videti, da se jih je osebna pripoved, podprta z odlomki iz knjige, dotaknila, saj so učenci skozi osebno zgodbo preživele dobili še nekoliko drugačen pogled na holokavst. Spominsko uro o holokavstu bi lahko kot eno izmed dejavnosti vključili v projekt *Krokus* in dodatno spodbudili učence, ki radi berejo, da preberejo eno od literarnih del na temo holokavsta, primerno njihovi starosti. Seznam takšne literature je objavljen na spletni strani Sinagoge Maribor, v zavihku projekt *Krokus*.

SKLEP

Spominsko učno uro sem v šolskem letu 2023/2024 izvajala drugo leto zapored, v lanskem šolskem letu v 9. razredu pri razredni uri, v letošnjem pa v 7. razredu pri domovinski in državljanski kulturi ter etiki, in sicer v času obravnave človekovih pravic. Spominska ura je na učence naredila velik vtis, kar je bilo razbrati iz njihovih refleksij, v katerih so zapisali, da je pomembno, da odpuščamo vsem, tudi v najbolj groznih situacijah, da jih je pretreslo, da je človek zmožen narediti takšna grozodejstva in biti potem še tako zelo ponosen na svoja dejanja, ter da pred tem niso vedeli, da so bila taborišča, v katerih so otroci doživljali grozljive stvari.

Učenci so ne nazadnje razvijali tudi veščine kritičnega mišljenja pri osredotočenem poslušanju intervjuja in branju odlomkov knjige.

VIRI IN LITERATURA

- Horvat, K. (13. 9. 2013). *Miriam Steiner Aviezer*. Pogovorna oddaja Intervju, RTV SLO 356. <https://365.rtvsllo.si/arhiv/intervju/174238671>
- Bedrač, M. (2022). *Priporočila za poučevanje in učenje o holokavstu*. Center judovske kulturne dediščine, Sinagoga Maribor. <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2020/06/2020-06-18-smer-nice-za-poucevanje-o-holokavstu.pdf>
- Steiner Aviezer, M. (2015). *Vojak z zlatimi gumbi*. Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.